

GREEN CARE

RAPPORT OM GRØNNE OG
DYREASSISTEREDE METODER TIL
SUNDHED, OMSORG OG SOCIAL
INNOVATION

GREEN
CARE
NETVÆRKET

INDHOLD

GREEN CARE – LIV, SUNDHED OG BESKÆFTIGELSE PÅ LANDET

Forord	3
1. Indledning	5
2. Green care – et internationalt begreb	7
2.1. Definition af green care	7
2.2. Green care i lande omkring os	15
3. Green care i Danmark – en aktuel status	19
4. Aktører og interessenter i Danmark	23
5. Uddannelse og forskning	31
6. Regulering	39
7. Potentiale og udfordringer	43
8. Konklusion og anbefalinger	46

FORORD

Ophold i naturen og omsorg for planter og dyr er en effektiv vej til at skabe velvære, ro og udvikling for mennesker – i alle livsfaser og livssituationer.

Green Care Netværket er en frivilligt drevet, non-profit organisation. Vi udvikler og understøtter professionelt arbejde, netværk og sociale tiltag på green care området. Vores fokus er udvikling og formidling af praksiserfaringer, metoder og forskningsresultater. Samtidig vil vi gøre politikere og offentlige beslutningstagere opmærksomme på behovet for forskning, metodeudvikling og undervisning i green care.

Med denne rapport ønsker vi at formidle et komplekst emne – green care i Danmark – i en forholdsvis let tilgængelig form.

Det gør vi, fordi vi i green care ser et stort potentiale, både for bedre tilbud til udsatte og sårbare borgere, for udvikling af nye jobs i landdistrikterne og for en stærkere sammenhængskraft mellem land og by.

Med hjælp fra et solidt netværk indenfor både forskning, administration og uddannelse har vi samlet informationer og forsøgt at sætte dem i meningsfuld sammenhæng. Vi har beskrevet emnet fra vores vinkel, som er civilsamfundets og praktikernes. Der er mange henvisninger i rapporten, men den er først og fremmest ment som et oplæg til debat og udvikling af området.

Vi vil gerne sige særligt tak til vores netværkspartnere, som har støttet os i projektet:

- Karen Thodberg, Seniorforsker ved Aarhus Universitet, Institut for Husdyrvidenskab
- Galina K.W. Plesner, Projektchef hos Tryg Fonden
- Christian Ciesla Guld. Dansk Selskab for Psykosocial Rehabilitering
- Karen Blincoe, bestyrelsesmedlem Chora 2030 (tidl. direktør i Chora Connection).

I forbindelse med rapportens tilblivelse har vi gennemført en række interviews med netværkspartnerne og med andre vigtige interessenter. Deres bidrag har vi brugt i arbejdet og enkelte er citeret i teksten. Derfor også stor tak til:

Formand for Landdistrikternes Fællesråd, Steffen Damsgaard og Formand for Landsforeningen SIND Knud Kristensen og Chalotte Glinthborg, Ph.D. i psykologi og adjunkt ved Aalborg Universitet.

Rapporten er udgivet af Green Care Netværket, med delvis støtte fra Erhvervsstyrelsens landdistriktspulje.

Forfattere til rapporten er:

- Carsten Ørting Andersen, formand i Green Care Netværket
- Lisbet Rüdinger, næstformand i Green Care Netværket

Desuden har cand. psyk. Line M. Jørgensen været hovedforfatter på kapitel 5 om Uddannelse og forskning, samt sparringspartner på andre dele af rapporten.

1. INDLEDNING

– HVORFOR GREEN CARE?

Green care er sammensat af to elementer.

Det ene er naturens egen effekt: En følelse af forbindelse med naturen, grundlæggende opfattelse af naturen som fredfyldt og beroligende.

Det andet er psykologiske, sociale og pædagogiske indsatser, som er fælles med indsatser, der ikke nødvendigvis kræver brug af natur.

Hvordan kan vi opnå et mere socialt ansvarligt og bæredygtigt samfund i Danmark?

Det er et stort spørgsmål, som Green Care Netværket giver sit bud på med denne udgivelse. I arbejdet med green care har vi ofte fået at vide, at vi bringer håb. Vi håber til gengæld, at rapporten vil bringe ny energi ind i arbejdet med at inddrage natur og naturlige miljøer i sundheds- og socialsektoren i Danmark.

Green care byder ind med økonomisk bæredygtige løsninger på en række højaktuelle, politiske dagsordener, bl.a.:

- Forebyggelse og behandling af stress
- Effektive læringsveje for udsatte børn og unge
- Nye job- og beskæftigelsesmuligheder til udsatte borgere.
- Positiv udvikling i landdistrikterne – flere ordinære jobs og mere liv på landet

Med andre ord kan green care bidrage positivt til sammenhængskraften i samfundet og til øget udbud af jobs og aktiviteter i landkommuner. Det er derfor naturligt, at der de senere år er kommet øget fokus på begrebet hos politikere og myndigheder, samt hos forskere og uddannelsesinstitutioner.

GREEN CARE – HVORFOR LIGE NU?

Der er generelt en stigende erkendelse af, at vores samspil med naturen skal vendes fra at være ressourceforbrugende til at understøtte diversitet og opbygning af ressourcer. Green care indsatser taler ind i og underbygger flere målsætninger fra flere af FN's 17 verdensmål[1].

[1] Især målene 3 (Sundhed og trivsel), 8 (Anstændige jobs og økonomisk vækst), 10 (Mindre ulighed) og 11 (bæredygtige byer og lokalsamfund).

Der **er** behov for at gøre noget andet, end det vi plejer: Prognoser for stressrelaterede lidelser i fremtidens samfund er temmelig alarmerende. WHO har beregnet, at unipolar depression i 2030, vil være den mest byrdefulde sygdom på verdensplan. Samtidig ser vi lige nu i Danmark, blandt andet, at der over de 4 seneste år er sket en stigning på 17% i antallet af borgere der modtager psykosociale hjælpeforanstaltninger[2].

En af bagsiderne ved øget urbanisering er, at mennesker i højere og højere grad mister forbindelse til naturen – og forbindelse til landbruget og produktionen af fødevarer. I flere sammenhænge er det dokumenteret, at bymiljøerne har en stressende virkning på mennesker, mens naturen virker beroligende og stressdæmpende.

BEHOV FOR NYTÆNKNING

I green care er der gode muligheder for udvikling af kompetencer og livskvalitet hos mange socialt, psykisk eller fysisk svagt stillede borgere. Mange har mulighed for at bidrage til fællesskabet i et eller andet omfang, hvis de får de rigtige rammer til at udfolde deres potentiale. Samtidig er der penge at spare for samfundet, når der opnås større trivsel og livsglæde hos de udsatte borgere.

Når vi kigger ud i verden, ser vi forpligtende samarbejder imellem landbrugssektoren og social- og sundhedssektoren i en række lande (se kapitel 3.2). En sådan sammenkobling åbner muligheder for fornyet udvikling i landdistrikterne, samtidig med at den giver anledning til mere differentierede tilbud til brugere af social- og sundhedstilbud. Noget vi ønsker os for fremtidens Danmark.

Det kræver en indsats på tværs af sektorer og forskningsfelter, imellem by og land, imellem kommune, region og stat, imellem offentlige og private aktører og med forskellige organisationer. Desuden er der brug for relevante uddannelser og officielle retningslinjer.

De beslutninger, der bliver truffet – lige fra den daglige rehabiliterende eller pædagogiske indsats til den overordnede planlægning og beslutning om udvikling af projekter og byer – bør i højere grad have de restorative og stimulerende effekter af naturen med i deres sprog, tænkning og planlægning.

Det er Green Care Netværkets mål at vi får en velfungerende og kvalitetssikret green care sektor i Danmark. En branche underbygget af løbende forskning og validerede metoder.
Denne rapport skal understøtte og definere vores arbejde.

[2] Efter § 85, 107 og 108 i serviceloven, jf Faktaark om kommunernes indtæfter på det specialiserede socialområde, Kommunernes Landsforening, marts 2019.

Det ene element i green care er **naturens egen effekt**: En følelse af forbindelse med naturen, grundlæggende opfattelse af naturen som fredfyldt og beroligende, velvære bygget på opfattelsen af at natur og frisk luft er sundt, tilfredshed og glæde ved at drage omsorg for planter og dyr, opbygning af relationer til dyr og mulighed for at "være del af en helhed" i naturen uden modkrav.

Det andet element er **psykologiske, sociale og pædagogiske indsatser**, som er fælles med indsatser, der ikke nødvendigvis kræver brug af natur: Udvikling af daglige rutiner, meningsfulde aktiviteter, social interaktion, samarbejde og fællesskab, mulighed for at blive hørt og inddraget, samt genopbyggelse af selvtillid.

Forbindelse til naturen styrker effekten af terapi og andre indsatser, mens terapi og pædagogisk intervention øger udbyttet af naturen.

2. GREEN CARE

– ET INTERNATIONALT BEGREB

Dette kapitel giver en komprimeret beskrivelse af green care som internationalt begreb. Desuden belyses, gennem en række konkrete eksempler, hvordan lande omkring os bruger green care som innovativ løftestang på social- og sundhedsområdet.

2.1 DEFINITION AF GREEN CARE

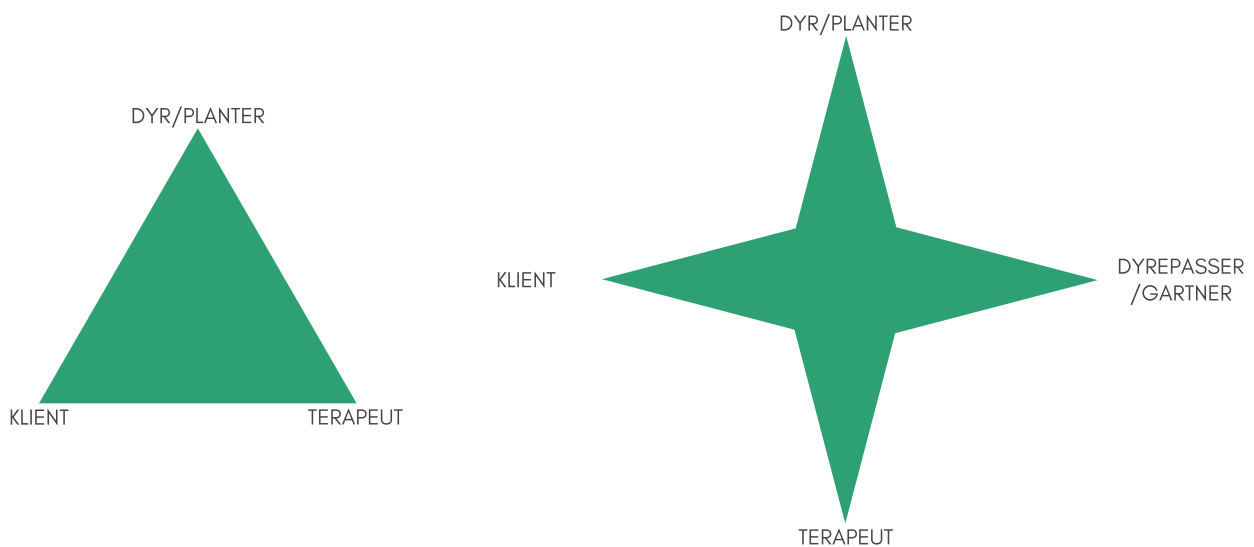
Det begrebsmæssige udgangspunkt for definitionen af green care og for arbejdet med denne publikation findes i rapporten "Green Care: A Conceptual Framework" fra 2010 (herefter *A Conceptual Framework*).

Green care er defineret ud fra to afgørende elementer, der skal være tilstede samtidig, og som gensidigt styrker hinanden:

Det ene er **forbindelse til naturen** (connectedness to nature). Mennesker har altid været i forbindelse med naturen. Man har fra gammel tid forbundet natur med sundhed, både fysisk og åndeligt. Klostre, hospitaler og sanatorier blev placeret i naturskønne omgivelser. I moderne tid er denne viden understøttet videnskabeligt i en række undersøgelser. En af de mere kendte er Roger Ulrich's observationer fra 1984, som viste, at opererede patienter kom sig hurtigere med udsigt til træer end med udsigt til en murstensmur.

Det andet element er, at der skal være tale om **målettet indsats**. Når aktiviteterne er fokuseret på at hjælpe bestemte personer i en bestemt retning, er der tale om green care. En organiseret tur i skoven bliver først til green care, hvis formålet fx er at afhjælpe eller forebygge stress.

Green care kræver altså en guide, terapeut eller pædagog til at facilitere og udføre den psykosociale, sundhedsmæssige eller pædagogiske indsats. Han eller hun kan enten varetage både intervention og det grønne element eller indgå i et tværfagligt samarbejde med personer, som har ansvar for dyr og/eller planter, se figur nedenfor samt kapitel 6 om uddannelse og kapitel 8 om udfordringer og potentiale.

Figuren er lånt fra *A Conceptual Framework* og Fine (2006) oversat til dansk og udvidet med natur/planteelementet

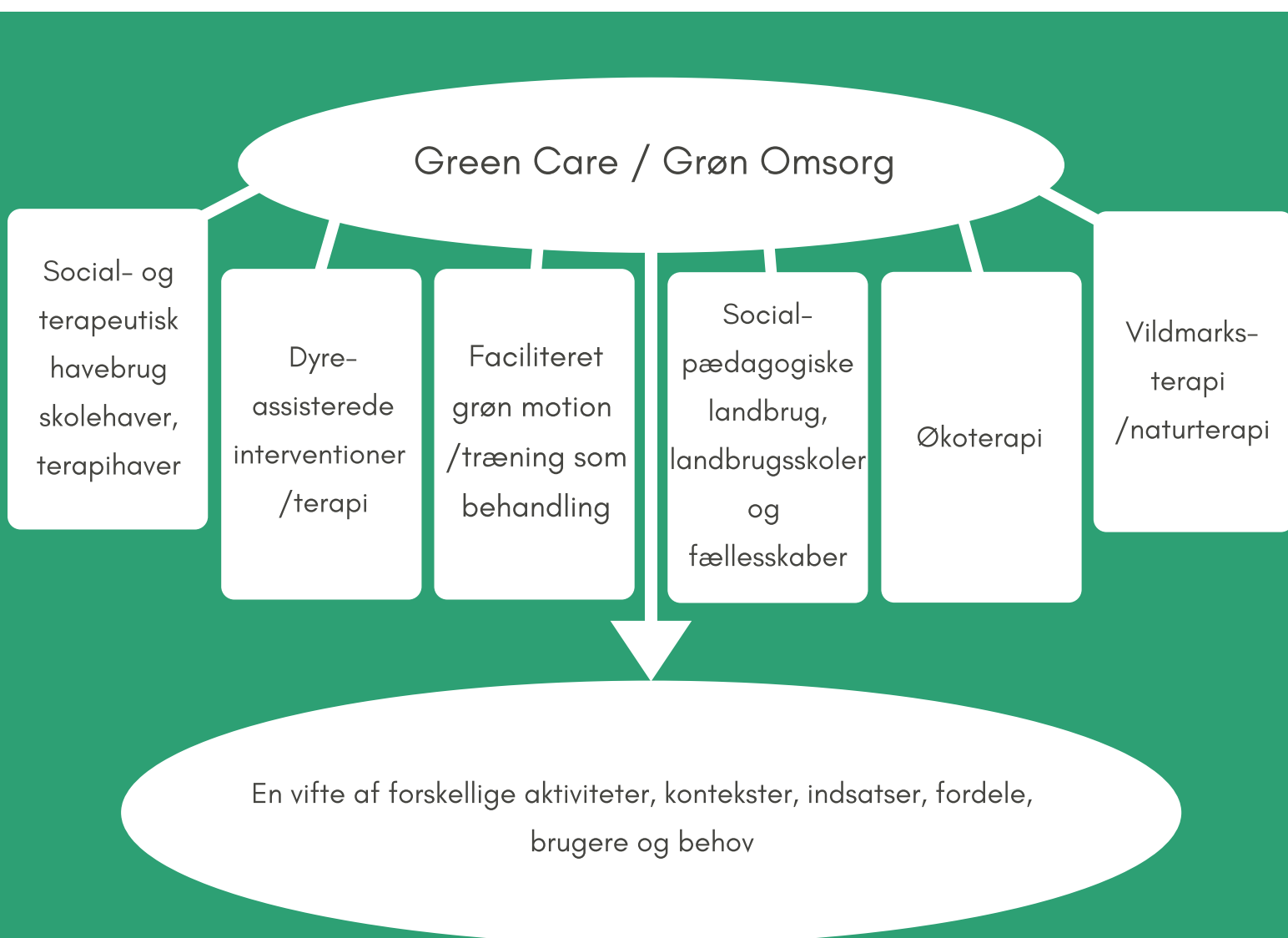
I green care skal der være et defineret behov for hjælp. Men der er en glidende overgang mellem forebyggelse og behandling. Inklusionstankegangen i folkeskolen aktualiserer, at man også bør anskue læring og almindelig pædagogik som "hjælp" i green cares betydning, men det er ikke nævnt som område i *A Conceptual Framework*.

DE FORSKELLIGE GREEN CARE METODER

A Conceptual Framework er den mest fuldstændige beskrivelse af green care, der p.t. findes. Den giver en grundig gennemgang af de forskellige green care metoder.

Siden rapporten blev udgivet i 2010, har der dog været en rivende udvikling på green care området. Der gøres løbende nye erfaringer og føjes ny viden til, især i lande som fx Norge, Sverige, Finland, Holland og Storbritannien. Begreberne bliver mere detaljerede og kan udvikle sig lidt forskelligt alt efter politikken i de enkelte lande.

Oversigten nedenfor holder sig til beskrivelserne i *A Conceptual Framework*, som vi har sat op i overskuelig skemaform. Dog har vi uddybet på områderne naturassisteret terapi og dyreassisteret intervention, hvor der er sket en markant udvikling af begreberne siden udgivelsen af *A Conceptual Framework*.

GREEN CARE METODER I A CONCEPTUAL FRAMEWORK

HVAD	HVORDAN	HVEM
Care farming/ social farming	Kommercielle landbrug som basis for at fremme mentalt og fysisk helbred og sociale og uddannelsesmæssige kompetencer gennem normal landbrugsaktivitet.	Faguddannede terapeuter eller pædagoger kan være en del af tilbuddet. Men fravær af samme kan også være selve grunden til succes, fordi man kan slippe billedet af sig selv som klient/patient i en omsorgsfuld arbejdsrelation.
Dyreassisterede interventioner	Dyreassisteret Terapi (AAT – animal assisted therapy): kontrolleret, målstyret intervention med dyr, der opfylder bestemte kriterier, som en del af behandlingsprocessen for enkeltpersoner. Dyreassisteret Aktivitet (Animal Assisted Activity): mindre kontrolleret tilbud, som kan have terapeutisk virkning, men ikke er terapi i ovenstående betydning. Efter 2010 er dyreassisteret intervention også kommet til at omfatte Dyreassisteret uddannelse (Animal Assisted Education – AAE) og Dyrestøtte (Animal Support –AS).	Ledet af en professionel behandler/terapeut Kan også varetages af personer uden terapeutisk faguddannelse

HVAD	HVORDAN	HVEM
Haveterapi	Havebrugsterapi (Horticultural Therapy): Fagfolk arbejder med enkeltpersoner gennem brug af planter for at opnå foruddefinerede mål, fx træne fysisk eller mental udholdenhed. Socialt og Terapeutisk Havebrug (Social and Therapeutic Horticulture): En proces hvor – ofte flere – personer styrker deres velvære gennem planter og havebrug, aktivt som gartner eller passivt som observatør.	Ledet af en professionel behandler/terapeut
Støttet grøn motion som terapeutisk intervention	Motion i naturskønne omgivelser (især gang) som terapi til behandling af især depression og forbedring af selvværd og til behandling af forhøjet blodtryk.	Ledet af en professionel behandler/terapeut
Økoterapi (Ecotherapy)	Fokus på samspillet mellem den menneskelige psyke og dennes tilknytning til omgivelserne. Arbejdet med individets forståelse af sin egen meningsfulde relation til omgivelserne sker både på mikroniveau (jeg er forbundet til skoven omkring mig) og på makroniveau (jeg er forbundet til klodens økosystem).	Ledet af en professionel behandler/terapeut

HVAD	HVORDAN	HVEM
Vildmarksterapi	Vildmarksterapi beskrives som en særskilt disciplin i A Conceptual Framework, men er i dag en del af det bredere begreb Naturassisteret terapi.	Ledet af en professionel behandler/terapeut
Naturassisteret terapi	Gennem naturen gives adgang til dele af personernes liv, som kan være skjult for dem i mere konventionelle omgivelser og situationer. Naturassisteret terapi opdeles i to grene: • Aktivitetsbaseret naturassisteret terapi, her indgår adventure terapi, vildmarksterapi, outward bound mv. • Parasymptatisk naturassisteret terapi, her indgår shinrin-yuko (forest bathing) og natur-terapi	Særligt egnet til gruppeterapeutiske interventioner

De gavnlige virkninger af green care kan skyldes flere forskellige mekanismer: psykologiske, sociale og fysiske:

Dyr er gavnlige for mennesker af mange grunde: fordi de er en del af naturen, rare at røre ved, nogen man skal drage omsorg for, socialt selskab (eller katalysator for det) eller arbejde, som kan klares med succes og dermed øge tilliden til egne evner og evnen til at håndtere situationer.

Tilsvarende gælder for arbejdet med eller oplevelsen af planter i have, landbrug eller naturen.

Ofte vil flere virkninger være til stede samtidig, og det vanskeliggør muligheden for entydigt at isolere og beskrive, præcis hvad der gør, at en green care intervention virker.

ANDRE RELEVANTE BEGREBER OG TILGANGE

Green care spiller ind i, og trækker på, en række mere overordnede teorier, begreber og anskuelser. Disse kombineres i forskelligt omfang i green care praksis. Der henvises til *A Conceptual Framework* for en dybere indsigt i de mange vinkler, som green care kan anskues ud fra, og for fyldige referencer.

Enkelte er udvalgt her som særligt væsentlige for forståelsen af green care som begreb.

Biofilii (eng: biophilia)

Biophilia er en hypotese, der antager, at mennesket er en del af naturen og har en iboende tilknytning til den: vi er genetisk kodet med erfaringen om, at dyr og livgivende natur signalerer sikkerhed og tryghed. På den måde danner natur grundlaget for restitution af vores nervesystem. Naturrelationen fremkalder glæde og omsorgsfølelse (Wilson et al., 1993).

Teorien er også et en forklaring på, at green care er endnu et værktøj i omstillingsprocessen mod et mere bæredygtigt samfund.

Attention Restoration Theory

Teorien er fremsat af Kaplan & Kaplan og går ud på, at naturen – når vi opholder os i den – påkalder sig en opmærksomhed, som ikke belaster vores nervesystem (soft fascination). I modsætning til dette konkurrerer de teknologiske miljøer hele tiden om vores opmærksomhed (hard fascination), hvilket belaster nervesystemet. Ifølge denne teori, kan naturen derfor virke helende på mental udmattelse (Kaplan og Kaplan, 1989).

Stressbekæmpelse med natur

Det er dokumenteret, at naturen sænker/rehabiliterer stressniveauer bedre end andre omgivelser (Ulrich et al, 1991). Samtidig synes stress at have betydning for heling efter sygdom. Roger Ulrichs berømte forsøg viste hurtigere heling hos patienter med udsigt til grønne træer end hos dem, som så på en mur.

Beskæftigelsesterapi

Er central i de typer af green care tilbud, som henvender sig til personer med nedsat funktionsevne, hvor kontakten med natur og dyr bruges til at udvikle nærmeste mestringszone og ydeevne samt øge selvværd og følelsen af at være en del af et fællesskab – at være nyttig og efterspurgt.

Grønne områder i byer

Vigtige for de mange mennesker, som ikke har adgang til tilbud på landet af økonomiske, sociale eller tidsmæssige grunde. Selv mindre grønne områder spiller positivt ind på menneskers velbefindende, særligt hvis lokalområdet inddrages i et fælles ansvar for området.

Fødevarerproduktion i og omkring byer

Kolonihaver giver også mulighed for green care i byerne. Det samme gør forskellige former for forbrugerinddragende fødevarerproduktion, hvor forbrugeren indgår i en direkte relation med producenten – ofte med mulighed for at deltage i fødevarerproduktionen. Denne type landbrug er yderst egnet til at have green care som en del af sit virke, hvilket også ofte er tilfældet.

2.2. GREEN CARE I LANDE OMKRING OS

Der er forskel på hvordan godkendelse, tilsyn, uddannelse og finansiering er tilrettelagt i de forskellige lande, men fælles for dem er et samspil imellem stat, kommunale myndigheder, interesseorganisationer og forskere.

De seneste 10-15 år er green care i mange lande blevet koblet sammen med landdistriktsudvikling med det formål at oprette lokale, sociale og specialiserede tilbud på landbrug og i naturen, hvor effekten er både beskæftigelsesfremmende og samtidig tilbyder en udvikling af nærmiljøet på en inkluderende måde.

Sideløbende har der været en udvikling, hvor by-landbrug og parker bliver rammen om green care tilbud. Stresspåvirkning af borgerne i de store byer kan mindskes, hvis grønne miljøer bruges aktivt i planlægning og drift i storbyerne. (Københavns Kommunes træpolitik, 2018 - 2015).

Demens er for mange vestlige lande en stigende udfordring, som ellers er vanskelig at håndtere på en værdig og inkluderende måde. **I Holland** er udviklingen af **care farms** (Jan Hassink dokumenterer dette grundigt i sin ph.d.-afhandling "Understanding Care Farming as a swiftly developing sector in the Netherlands" fra 2017) gået meget stærkt. Den har været understøttet af en ordning for særlige sundheds- og omsorgsydelser, hvor økonomien følger borgeren i et statsligt system. Derfor er det fx lykkedes at udvikle Care Farms til yngre demente i små enheder med rigtig landbrugsproduktion (Bram de Boer, Maastricht 2017).

I Norge er programmet *Inn På TUNET* meget velorganiseret. De tilbyder specialiseret indsats over for særlige målgrupper, såsom demente, psykisk syge, stressramte eller - mere bredt - forskellige indsatser som besøgsårde for børnehaver og rammer for undervisning af skolebørn. Aktuelt er der 400 godkendte Inn på TUNET-årde. Visitationen foregår via Fylkesmannen (Fylkesmannen er statens repræsentant i fylket (amtet) og har ansvar for at følge op på vedtagne, mål og retningslinjer fra Stortinget og regeringen). Godkendelse og mærkning af tilbuddene sker via Matmerket, som hører under, hvad der svarer til Fødevarerstyrelsen. I alle norske kommuner findes der således mindre lokale green care tilbud.

Begrebet *Grøn Rehabilitering* er godt på vej i **Sverige** som følge af den validering, der er fulgt med svensk forskning i haveterapi ved f.eks. Alnarps Rehabiliteringsträdgård (Under Sveriges Lantbruksuniversitet i Skåne) (Sahlin, Alnarp 2014) [3]. Grøn Rehabilitering ses som et effektivt middel til at hjælpe sygemeldte med f.eks stress, og i et vist omfang angst og depression tilbage på arbejdsmarkedet.

I flere områder af Sverige findes der mulighed for at få bevilget grønne rehabiliterings forløb via sygesikringen og efterfølgende aktivering på *Grøn Arena gårde*. Disse forløb har vist dokumenteret effekt i forhold til permanent tilbagevenden til arbejdsmarkedet (Sahlin).

I Sverige er der ikke en officiel godkendelsesordning, men Hushallningsselskabet, der er en landdistriktsorganisation, har organiseret en godkendelse (Omfatter en kort uddannelse på 6 dage samt udarbejdelse af virksomhedsplan, forskellig dokumentation omkring virksomheden, fx skatteforhold, sikkerhed, miljøhensyn mv.) til Grøn Arena gård, hvorefter gården er afhængig af kommunal visitation på linje med den måde, som det kan foregå på i Danmark.

I England er der stor opmærksomhed på udviklingen af en divers sektor, hvor terapeutisk havebrug, bylandbrug og landdistriktsudvikling med tilbud til særlige grupper forenes med tværfaglig indsats og understøttes af forskning. Rapporten "Expanding delivery of care farming services to health and social care commissioners" fra 2015 samler op på indsatsen, standarderne og effekter.

Der er en mangfoldighed af tilbud, som har været organiseret i flere forskellige foreninger og trusts. En del af disse er nu aktuelt slået sammen i organisationen *Social Farms and Gardens*.

I Finland er der to kategorier indenfor området: "Nature Care", som retter sig mod social- og sundhedsindsatser, og "Nature Empowerment", som retter sig mod almen folkesundhed og uddannelse. Sektoren er forankret i universiteterne og nationale forskningsinstitutter. En officiel green care mærkningsordning af tilbud er etableret i samarbejde mellem Green Care Finland ry, som svarer til Green Care Netværket i Danmark, og den nationale "Green Care Coordination Committee", som administreres af det nationale Natural Resources Institute Finland under ministeriet for land- og skovbrug.

[3] Ph.d og seniorforsker ved Århus Universitet /Institut for Husdyrvidenskab

I Østrig er der med programmet *TGI* (*Tiergestützte Intervention am Bauernhof*) udviklet standarder for dyreassisterede interventioner med beskrivelse af alle de gængse landbrugsdyr, deres anvendelse, pasning og træning. Arbejdet er organiseret af Das Österreichische Kuratorium für Landtechnik und Landentwicklung (ÖKL).

Inspiration til Danmark

Professionalisering igennem uddannelse, forskning og kvalitetsmærkning af tilbuddene, er tæt forbundet med landenes succes på området. Der sker løbende forskning og praksisudvikling i naturlige miljøers terapeutiske og sundhedsfremmende effekter. Alle steder findes der forskellige kompetencegivende uddannelser, der har relation til området. Nogle der bredt beskæftiger sig med green care, andre som fokuserer på menneske/dyr relationen (antrozologi) eller på have/natur relationen. Disse kurser og uddannelser repræsenterer en form for tværfaglighed, der kan rumme elementer af fx ergoterapi, fysioterapi, sygepleje, pædagogik, landbrug, friluftsliv, landskabs arkitektur og planlægning.

Her har vi primært haft fokus på lande tæt på os, men green care metoder er vidt udbredt i mange andre lande i EU og udenfor EU fx i USA, Japan, Korea og New Zealand.

Referencer

Green Care: A Conceptual Framework. A report of the Working Group on the Health Benefits of Green Care. COST 866, Green care in Agriculture Editors: Joe Sempik, Rachel Hine (Bragg) Deborah Wilcox. April 2010

(COST er EU's forsknings- og teknologiprogram: European Cooperation in Science and Technology)

The Economics of Green Care in Agriculture. COST866 Green Care in Agriculture Editors: Joost Dessein & Bettina Bock. Loughborough University. August 2010

England <https://www.farmgarden.org.uk/>

Norge <http://www.innpatunet.no/>

Sverige <https://hushallningssallskapet.se/tjanster-produkter/foretagsutveckling/landsbygdsutveckling/gron-arena/>

Finland <http://www.gcfinland.fi/in-english/>

Holland <https://www.landbouwzorg.nl/index.php?pagid=67>

Living at a green care farm. An innovative alternative for regular care in nursing homes for people with dementia. Bram de Boer, Maastricht 2017

To Stress the Importance of Nature. Nature-Based Therapy for the Rehabilitation and Prevention of Stress-Related Disorders. Eva Sahlin Doctoral Thesis Swedish University of Agricultural Sciences Alnarp 2014

Ulrich, R. S. (1984) "View through a window may influence recovery from surgery". Science, 224, 420-421.

Wilson, E. O. (1984) Biophilia The Human Bond with Other Species, Harvard University Press.

Kaplan, R. and Kaplan, S. (1989) The Experience of Nature: A Psychological Perspective. New York: Cambridge University Press.

Ulrich, R. S., Simons, R. F., Losito, B. D., Fiorito, E., Miles, M. A. and Zelson, M. (1991) "Stress recovery during exposure to natural and urban environments.

Definitioner af dyreassisteret terapi, se: <https://aai-int.org/aai/animal-assisted-intervention/>

Natural England Commissioned Report NECR194.

3. GREEN CARE I DANMARK

– EN AKTUEL STATUS

Dette kapitel beskriver bredden i de danske green care initiativer. De eksempler, som er nævnt her, er ment som netop: eksempler.

Med dannelse af foreningen Green Care Netværket, i marts 2017, er der sket en udvikling, hvor flere får øjnene op for de fagligheder, som ligger til grund for green care. Vi er i dialog med kommuner og private initiativer som ønsker at udvikle praksis. Enkelte kommuner arbejder med udviklingen af egne tilbud, og mange mindre kommuner kunne have glæde af at bruge de private tilbud, som findes.

Formentlig er green care sektoren i Danmark allerede nu større, end nogen rigtigt er klar over. Biodynamisk forening udtaler baseret på foreningens undersøgelse blandt medlemmerne i efteråret 2018 (46 landmænd interviewet): *"Det har overrasket os, at hele 80% af foreningens landmænd arbejder med green care, og har gjort det gennem mange år"*.

TERAPEUTISKE OG PÆDAGOGISKE GREEN CARE INTERVENTIONER

Terapihaverne bliver efterhånden mere kendt i Danmark, især som en del af behandlingen af mennesker med stress-relaterede problemer. Københavns Universitet har etableret det forskningsbaserede *Terapihaven Nacadia* og i forbindelse med denne *Helseskoven Oktovia*. Deres forskning, som ledes af professor Ulrika K. Stigsdotter, er med til at bane vejen for, at det bliver anerkendt praksis at tilbyde ophold i terapihaver. Desuden rummer initiativet en masteruddannelse i Naturbaseret terapi og Sundhedsfremme (se kapitel 5).

I de senere år, er der desuden vokset flere naturterapeutiske tilbud frem. bl.a. på baggrund af oprettelsen af Naturterapeut Uddannelsen, som er en privat uddannelse.

Uderehabilitering efter sygdom er et andet væsentligt område, som udvikles i disse år. *MarselisborgCentret*[4] har skubbet på denne udvikling med årlige seminarer om uderehabilitering for aktører på området. I efteråret 2019 udgiver de en antologi om emnet.

Brugen af **interventioner med dyr** er et emne, der får en del medieopmærksomhed, men en lavere grad af accept fra det etablerede sundhedssystem.

En undersøgelse fra 2010 viser, at hovedparten af de undersøgte terapeuter brugte heste som terapeutiske dyr. (Thodberg og Christensen, 2010).

[4] MarselisborgCentret er etableret i et samarbejde mellem Aarhus Kommune og Region Midtjylland med det formål at udvikle et center, hvor der skabes størst mulighed for synergi mellem offentlige og private organisationer, samt institutioner fra sundheds-, social- og beskæftigelsesområdet.

I de senere år har også hunde vundet indpas, både som terapihunde, besøghunde og servicehunde. Besøghunde understøttes af *Tryk Fondens besøghundeprojekt*, der uddanner og certificerer hunde og deres ejere til at arbejde frivilligt med besøg f.eks. på plejehjem. Også andre dyr anvendes som therapidyr, fx æsler, får og forskellige andre landbrugsdyr.

I bogen "Rehabiliteringspsykologi - En introduktion i teori og praksis" fra 2018 har lektor Tia G. B. Hansen[5] skrevet et kapitel om dyr/menneskerelationens betydning. Desuden er seniorforsker Karen Thodberg[6] medforfatter til kapitlet: Dyreadfærd og dyrevelfærd, therapidyr til den Norske Antologi "Antrozoologi: samspill mellom dyr og menneske".

Man kan næppe sige at dyr helt generelt er gode for menneskers sundhed, men forskning peger på at visse dyr er gode til visse problemstillinger (Kimberley et al, 2016).

[5] Institut for Kommunikation og psykologi, Center for Developmental & Applied Psychological Science, Ålborg Universitet
[6] Institut for Husdyrvidenskab, Adfærd og Stressbiologi, Århus Universitet

BESKÆFTIGELSE AF SÆRLIGE GRUPPER MED NATUR OG LANDBRUG SOM RAMME

Erfaringsmæssigt har nogle borgere brug for rammer, hvor der er plads og rum, og hvor der er opgaver, som er overskuelige, og som kræver en fysisk indsats.

Et godt eksempel er Horsens Kommune, der driver beskæftigelsestilbuddet *Hanstedholm*, som er et mindre økologisk landbrug, hvor der er dyrehold, brændeproduktion og gårdbutik. Flere andre kommuner har lignende initiativer eller er på vej med det.

Naturstyrelsen har det natursociale projekt "*Skovhjælperordningen*" i samarbejde med en række kommuner, som på denne måde får igangsat forskellige mindre vedligeholdelses- og serviceopgaver i de danske skove og naturområder med hjælp fra f.eks. udviklingshæmmede.

Desuden findes der en mangfoldighed af socialøkonomiske tilbud, fx *Grantoftegård* i Ballerup og *Grennesminde* i Taastrup, som tilbyder forskellige natur- og landbrugssociale beskæftigelses- og jobtræningsforløb.

UNDERVISNING PÅ LANDBRUG ELLER I NATUREN

Initiativet "*Haver til maver*" er et skolehaveprojekt[7], som efterhånden findes i alle større kommuner i Danmark. Deres arbejde er underbygget med forskning (Pernille Malberg Dyg, Karen Wistoft & Mikkel Christian Lassen DPU 2016) og udførlige undervisningsmaterialer, så praksis enkelt lader sig overføre til andre rammer.

At ophold i naturen konkret understøtter **læring for børn** er nyligt dokumenteret af ph.d. Matthew P. Stevenson, der her i 2019 udgav sin ph.d.-afhandling[8] "*Green matter: How exposure to natural environments improves cognitive functioning in children with and without Attention Deficit/Hyperactive Disorder*".

Når det gælder f.eks. ungdomsuddannelse for særlige grupper, så har især Landsforeningen Ligeværld været med til at sætte standarder i forhold til uddannelse af unge med læringsvanskeligheder. *Havredal Praktiske Uddannelser* er et godt eksempel, hvor unge, med læringsudfordringer, kan få en praktisk funderet landbrugsuddannelse. De positive erfaringer med lokaliseret læring på Havredal blev i 2010 dokumenteret i en ph.d.-afhandling.

[7] Med udgangspunkt i virksomheden "Årstiderne" ved Humlebæk

[8] Ved Skovskolen, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet

Ofte kan kombinationen af læring og socialøkonomisk virksomhed kaste merværdi af sig i en landbrugssammenhæng. *Østagergård* er et større fondsejet initiativ med bl.a. biodynamisk kornavl, mølleri og bageri, som tilbyder undervisning i landbrug og forarbejdning af fødevarer. De samarbejder med en mindre lokal fødevareklynge "Herslevgruppen", den lokale brugs, kirken og mange andre lokale initiativer. Projektet er beskrevet i forskningsprojektet "Bæredygtig inklusion gennem community dannelse".

Et af de nyeste initiativer i denne sammenhæng er STU-projektet *Brahetrolleborg Green Care*, som er beliggende på den ordinære landbrugsskole Dalum Landbrugsskole ved Korinth på Fyn. Idéen er her at skabe rum for elever med læringsvanskeligheder og inkludere dem med ordinære elever. Projektet vil arbejde med at kvalificere unge med læringsvanskeligheder til landbrugsmedhjælper, hvilket kan være med til både at sikre arbejdskraft til landbruget og udvikle det lokale miljø på landet.

Referencer

Karen Thodberg,* Bente Berget og Lena Lidfors. Research in the use of animals as a treatment for humans Juli 2014.

Wistoft, K., Stovgaard, M., 2012. Lyst til at lære – Evaluering af konceptet "Haver til Maver". MONA

Rehabiliteringspsykologi – En introduktion til teori og praksis. 2018. Redigeret af ph.d. Charlotte Glintborg, Institut for Kommunikation og Psykologi, Center for Developmental and Applied Psychological Science, Aalborg Universitet.

Antrozoologi: Samspill mellom dyr og menneske. 2018. Udgivet af Universitetsforlaget Oslo, redigeret af Lektor Anne Brita Thorød, Seniorforsker Bente Berget & Lektor Elsebeth Krøger.

Thomas Szulevicz. "Læringslandskaber for elever med indlæringsvanskeligheder": en analyse af den pædagogiske praksis på Havredal Praktiske Landbrugsskole.

Ditte-Marie From, Jesper Holm, Birgitte Ravn Olesen, Henrik Sørensen, RUC og Nelli Sørensen, UCSJ.

Kimberly Eaton Hoagwood, Mary Acri, Meghan Morrissey & Robin Peth-Pierce, 2016, Animal-assisted therapies for youth with or at risk for mental health problems: A systematic review

A vertical photograph on the left side of the page shows a person from behind, walking away on a dirt path through a forest. The person is wearing a dark jacket, light-colored pants, and a yellow beanie. The path is covered with fallen leaves, and the trees are tall and thin, with green foliage in the background.

4. AKTØRER OG INTERESSENER I DANMARK

Kapitlet her forsøger at give en oversigt over, hvem der gør hvad på green care området. Det er første gang det samlede green care felt beskrives, og vi kan ikke garantere, at det er udtømmende, da feltet præges af mange offentlige såvel som private aktører.

De forskellige aktører er beskrevet i tilfældig rækkefølge. I flere tilfælde er der knyttet kommentarer til, som belyser relevansen af green care.

1. BRUGERE OG DERES PÅRØRENDE

Brugerne af green care har mange forskellige historier og behov. På tværs af de forskellige tilbud er der rigtig mange positive erfaringer.

De mange brugergrupper, som benytter green care tilbud, er følgende (i tilfældig rækkefølge):

- Børn/unge med indlærings- eller tilpasningsvanskeligheder
- Ældre med særlig pleje eller omsorgsbehov, især demensramte
- Socialt udsatte voksne
- Mennesker med psykiske lidelser, herunder personer med Posttraumatisk Stresslidelse (PTSD)
- Psykisk og fysisk handikappede
- Flygtninge (traumehåndtering, sprogudvikling og inklusion)
- Stressramte, herunder potentielt stressramte (forebyggelse)

2. GREEN CARE TILBUD / PRAKTIKERE

De enkelte green care tilbud er opbygget forskelligt grundet forskellige brugergrupper og brugerproblematikker. De enkelte discipliner indenfor green care er nærmere beskrevet i kapitel 3.

På tværs af disciplinerne kan udbydere/praktikere opdeles i følgende kategorier:

- **Almennyttige eller non-profit foreninger**

En del green care tilbud drives af almentnyttige eller non-profit foreninger, som på idealistisk grundlag – ofte med udgangspunkt i levede erfaringer – skaber et fristed med udgangspunkt i naturrelaterede aktiviteter. Formålet er hjælp til bestemte grupper, fx stressramte, flygtninge/indvandrere, psykisk syge, kriseramte kvinder eller krigsveteraner.

- **Terapeutisk virksomhed**

fx haveterapi, dyreassisteret terapi eller naturterapi (behandling og forebyggelse af fx stress, angst og adfærdsproblematikker).

- **Landbrugsvirksomhed eller gartneri**

med socialt fokus, enten driftsvirksomheder med særlige omsorgs- og aktivitetstilbud, eller egentlige socialøkonomiske virksomheder.

- **Bo- og dagtilbud**

indenfor social og sundhedsområdet (private og kommunale).

3. KOMMUNERNE

Green care kan tilbyde virkningsfulde, bæredygtige og borgernære indsatser indenfor en række af kommunernes ansvarsområder, og kommunerne er en helt central aktør på green care området – i to forskellige roller:

1. Som bestiller af green care tilbud på vegne af egne borgere (myndighedsopgaven)
2. Som udfører, det vil sige udbyder af kommunalt drevne green care faglige tilbud til borgerne (forsyningsopgaven).

En af styrkerne ved green care tilbud er, at de som oftest dækker flere af kommunernes indsatsområder på én gang.

KOMMUNALE ANSVARSOMRÅDER MED SÆRLIG BETYDNING FOR GREEN CARE

Den sociale indsats: Her har kommunerne det samlede finansierings-, forsynings- og myndighedsansvar. Det vil sige, at kommunen finansierer indsatser, har ansvar for at sikre, at der er passende tilbud til borgerne og ansvar for sagsbehandling og visitering.

Ved psykosocial mistrivsel er det erfaringen, at green care kan være effektiv, fx i form af stresssænkende effekt og øget terapeutisk effekt grundet stærkere alliance til behandler, øget mestring og selvværd m.v.

Børn og unge: Pasning, daginstitutioner og skoler. Særlige forebyggende indsatser.

For børn med særlige sociale eller indlæringsmæssige vanskeligheder kan ophold i naturen, og i visse tilfælde kontakt med dyr, give et løft i form af øget mestring, indlæring og koncentration. Bl.a. er adventure-terapeutiske tiltag internationalt benyttet i ungdomsforsorgen til at forbedre socialt samspil, emotionsregulering og social funktion hos unge med sociale problemer (Gass,M et al., 2012).

Sundhed: Kommunerne varetager forebyggelse, pleje – herunder ældrepleje – og genoptræning udenfor indlæggelse samt behandling af alkohol- og stofmisbrug. (Øvrige sundhedsindsats hører under regionerne).

I forhold til misbrug har man set dokumenteret positiv virkning af green care (Bennett, LW et al., 2015). Desuden ved vi, at fysiske skader heles hurtigere ved naturkontakt, og at dét at komme sig efter indlæggelser støttes af naturens stresssænkende effekter.

Beskæftigelsesindsatsen: Aktivering og beskæftigelsesprojekter (jobcenter). Denne indsats gælder også for personer, som er socialt, fysisk eller psykisk ude af stand at klare sig på egen hånd.

Green care indsatser byder på mange muligheder for kompetenceopbygning, jobprøvning og fleksjob i trygge og selvværdsopbyggende rammer. Særligt på en gård eller et gartneri er der mulighed for gradvis social og opgavemæssig udfordring. Desuden har vi i Danmark og Norden set flere eksempler på, at samarbejde mellem forsikring/jobcentre og terapihaver eller sociale landbrug øger borgeres livskvalitet og sikrer hurtigere tilbagevending til arbejdsmarked.

Integration: Traumatiserende oplevelser og sproglige/kulturelle forskelle står ofte i vejen for hurtig integration gennem ordinær beskæftigelse, sådan som det er målsætningen for kommunerne.

Meget tyder på, at netop beskæftigelse med landbrug, havebrug og ophold i naturen kan give den fornødne ro og tryghed til at starte en oplevelse af at være velkommen og kompetent, og dermed forbedre integrationsmulighederne.

Natur og miljø: Kommunerne administrerer bestemmelserne fx om adgang til naturen og om etablering af særlige naturområder til beskyttelse af drikkevand. De har en lang række muligheder for at tage frivillige initiativer og indgå i aktiviteter, som kan understøtte lokale green care tilbud.

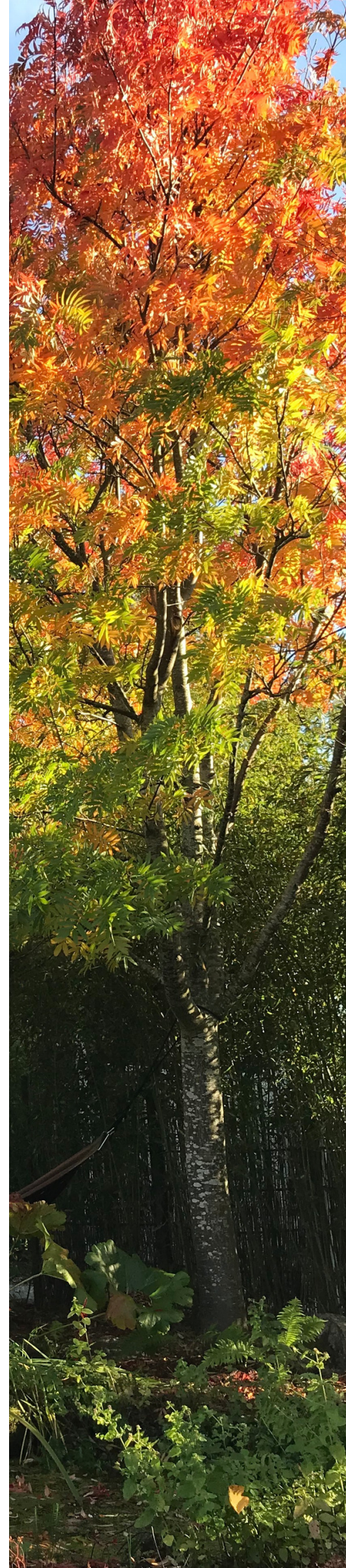
Om borgerne kan få gavn af naturen, hænger i høj grad sammen med tilgængeligheden til naturområder (det gælder også parker og grønne områder i byerne). Barrierer for at få folk ud i naturen er både af fysisk, social og kulturel karakter. Det handler ikke kun om fysisk tilgængelighed (adgangsforhold mv), men også om kognitiv tilgængelighed (nødvendig og forståelig information) og social tilgængelighed (venlig atmosfære og følelse af sikkerhed og tryghed). Tilgængelighed er dermed et spørgsmål om, hvorvidt omgivelserne passer til den enkeltes behov.

Erhvervsudvikling: Kommunerne har i stort omfang ansvar for erhvervsudvikling.

Green care har et stort potentiale for at skabe nye, socialt innovative arbejdspladser, herunder socialøkonomiske virksomheder. Der ses et væld af tværfaglige samarbejdsmuligheder, fx social farming initiativer, hvor landbrug stiller sig til rådighed for green care brugere og samarbejder med pædagogisk og/eller terapeutisk personale.

Specialundervisning for voksne: Specialundervisning for voksne har til formål at afhjælpe eller begrænse virkningerne af et psykisk eller fysisk handicap.

I green care tilbud kan undervisning i særlige kompetencer indøves gennem tilpassede opgaver, hvor borgeren samtidig indgår i et meningsfuldt arbejdsfællesskab.

4. MINISTERIERNE

De mange politiske områder af relevans for green care i Danmark er både en udfordring og en spændende mulighed. De er forankret i en række ministerier med hver deres indgangsvinkel til green care.

Under ministerierne står styrelserne for forskellige fagområder, og det vil som regel være dér, man kan hente viden i forhold til en konkret green care relateret problemstilling.

Ministerierne har ansvaret for – under ledelse af ministeren – at udvikle den politiske indsats, herunder udformning af lovforslag til Folketinget. Dermed er de også i vidt omfang ansvarlige for den reguleringsmæssige ramme for kommunerne.

Flere af ministerierne har til opgave at forvalte en række muligheder for finansiel støtte/tilskud til forskellige indsatser, der kan understøtte green care initiativer på mange forskellige måder. En beskrivelse af støtteordningerne falder ikke indenfor denne rapports rammer.

Samarbejde på tværs af ministerierne kræver som udgangspunkt et fokus fra landspolitikernes side.

Den store spredning af interessenter på ministerielt niveau er både en udfordring og en styrke i forhold til udvikling af green care området. Der vil ofte ses overlap mellem ministerområderne og gråzoner i forhold til ansvarsfordelingen. Fx mellem Socialministeriet og Sundhedsministeriet i forhold til forebyggelse og behandling. Green care tilbud vil ofte være en social foranstaltning, som har både forebyggende og behandlende virkning – og hvilket ministerium er så det relevante?

På den anden side betyder de mange involverede ministerier også, at et green care initiativ ofte vil kunne finde støtte i flere ministerier, herunder søge finansiel støtte fra mange puljer.

Med etableringen af den landsdækkende forening Green Care Netværket er der nu etableret et forum, der kan fungere som talerør for sektoren og som sparringspartner i forhold til ministerierne. (Se Almennyttige foreninger og interesseorganisationer nedenfor).

RELEVANTE MINISTERIER OG STYRELSER INDEN FOLKETINGSVALGET 2019

Beskæftigelsesministeriet

Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (kaldet STAR): Fastholdelse og indslusning på arbejdsmarkedet

Børne- og Socialministeriet

Socialstyrelsen: Den sociale indsats for børn, unge, handicappede og psykisk sårbare samt udsatte voksne. Udvikling af og kontrol med Socialtilsynet.

Erhvervsministeriet

Erhvervsstyrelsen: Landdistriktsudvikling og erhvervsudvikling, herunder socialøkonomiske virksomheder og samfundsansvar.

Sundheds- og ældreministeriet

Sundhedsstyrelsen: Forebyggelse, ældre og demens samt borgernære tilbud og patientsikkerhed. Det sidste varetages primært af Styrelsen for Patientsikkerhed.

Undervisningsministeriet

Styrelsen for Undervisning og Kvalitet: Udvikling af uddannelser, herunder til udsatte grupper, samt vejledningsindsats og specialpædagogisk støtte.

Miljø- og Fødevareministeriet

Naturstyrelsen: Forvalter cirka 200.000 hektar statslige skove og naturområder og er med til at gennemføre projekter, som har til formål at passe på naturen og give borgerne bedre muligheder for friluftsoplevelser.

Landbrugsstyrelsen: Regulering og kontrol af landbrug, herunder administration af tilskuds- og støtteordninger for landbruget og landbrugsrelaterede projekter.

Fødevarestyrelsen: Regulering og kontrol af dyrevelfærd samt forarbejdning og salg af fødevarer.

På områderne landbrug, fødevarer og dyrevelfærd er det Miljø- og Fødevareministeriets styrelser, der træffer afgørelse og fører tilsyn og kontrol. Her har kommunerne hverken ansvar eller bemyndigelse til at handle.

Dette er kernen i en særlig problemstilling for gode green care tilbud: Høj dyrevelfærd er et væsentligt kvalitetsparameter for green care. Især i de tilfælde, hvor dyr (fx heste, æsler eller hunde) bruges som therapidyr, er der behov for ekstra indsats for at sikre, at dyrene ikke lider overlast. Det er ikke omkostningsfrit for et dyr at være sammen med stressede, angste eller ustabile mennesker.

Der er brug for specialtræning af dyrene, og intens menneskekontakt kan betyde, at dyrene har brug for hvile og restitution mellem opgaverne. Samtidig skal green care udbyderen løbende udbygge og vedligeholde sin viden om, hvordan man udvælger det rigtige dyr til opgaven.

Et tilbud med fokus på høj etik og omsorg i forhold til deres dyr bliver – alt andet lige – prismæssigt dyrere.

Kommunerne kan dog kun vælge et dyrere tilbud med bedre dyrevelfærd, hvis det kan dokumenteres, at den højere dyrevelfærd også giver et bedre tilbud til borgeren.

Dét er erfarne green care folk ikke i tvivl om. Men de mangeartede green care tilbud og diversiteten hos brugerne gør det meget svært at fastslå gennem forskning, præcis hvilken rolle dyrevelfærden spiller for kvaliteten af det enkelte green care tilbud. Det vil nok være en mere farbar vej at stille krav om, at green care udbydere skal kende til de særlige dyrevelfærds-mæssige forhold, som gør sig gældende på området. Det kunne fx være i forbindelse med en certificerings- eller godkendelsesordning for green care udbydere. Se mere i kapitel 7 om Potentiale og Udfordringer.

5. ØVRIGE OFFENTLIGE INSTITUTIONER

Kriminalforsorgen: Kriminalpræventiv indsats og indsats i forbindelse med afsoning.

Der er potentiale i at inddrage omsorg for dyr og planter i resocialisering af eller kompetenceopbygning for dømte.

Socialtilsynet: Socialtilsynet er placeret i 5 kommuner landet over, og hvert socialtilsyn har ansvar for at føre tilsyn og kontrol med sociale tilbud og plejefamilier i den region, som tilsynet er placeret i.

Socialtilsynets rolle er væsentlig for mange green care tilbud, se nærmere i kapitel 6 om Regulering.

6. FORSKNINGS- OG UDDANNELSESINSTITUTIONER

Universiteterne: På akademisk niveau bidrager især sundhedsvidenskabelige og natur- og miljøorienterede fakulteter, herunder institutter som psykologi, geovidenskab, naturforvaltning, husdyrvidenskab, folkesundhedsvidenskab m.fl. Men også mindre ventede steder som på DTU ses green care relateret forskning.

Forskning og uddannelse er helt afgørende for at sikre viden, kvalitet og udvikling på green care området. Se kapitel 5 om Uddannelse og forskning.

Professionshøjskolerne: Her leveres relevant forskning og uddannelse af pædagoger, ergoterapeuter, sygeplejersker, (special-)lærere og socialrådgivere. Personalegrupper, som typisk står for den største udvikling af green care i praksis og kontakt med brugerne.

Se kapitel 5 om Uddannelse og forskning.

7. ALMENNYTTIGE FORENINGER OG INTERESSEORGANISATIONER

Foreninger og interesseorganisationer landet over har fokus på den terapeutiske, beroligende og styrkende effekt af naturen i bredeste forstand.

Ud over foreninger, der har egentlige green care tilbud (se pkt. 2), er der en række fagligt orienterede foreninger, der dækker et delelement af green care, fx rideterapi eller naturterapi. Samtidig er der et væld af foreninger og organisationer, som for en del af deres arbejde bevæger sig ind på green care området, fx natur- og friluftsföreninger, og foreninger der arbejder mere generelt for udsatte grupper i samfundet.

Alle høster de løbende vigtige erfaringer, enten i marken med forskellige brugere, eller i form af udrednings- og dokumentationsprojekter. Indgangsvinklerne er meget forskelligartede, og ikke alt er green care, som defineret i denne rapport. Men de ser alle, at naturen virker.

Foreningen Green Care Netværket, som udgiver denne rapport, er den eneste forening, der dækker alle vinkler og samler alle aktører med interesse på green care området: praktikere, forskere, kommuner og andre organisationer, studerende og brugere.

Referencer:

Gass, M., Gillis, H. L. L., & Russel, K. (2012). Adventure Therapy – Theory, Research, and Practice (1st ed.). New York: Taylor & FRancis Group

Bennett LW, Cardone S, Jarczyk J. (2015), Effects of a therapeutic camping program on addiction recovery. The Algonquin Haymarket Relapse Prevention Program.

5. UDDANNELSE OG FORSKNING

Dette kapitel er udarbejdet på baggrund af rapportens afdækning af det store behov for uddannelse og efteruddannelse på alle niveauer. I Green Care Netværket får vi løbende forespørgsler fra studerende, som ønsker vejledning, og fra praktikere og kommuner, som mangler viden om praksisfeltet.

1. GREEN CARE I FREMTIDENS SOCIAL- OG SUNDHEDSSYSTEM

Et nyt praksisfelt skal over nogle udviklingstrin, før det fuldbyrdet accepteres som en valid metode. Det inkluderer bl.a. dokumentation af metodens effekt. At en metode accepteres som valid hænger dog i lige så høj grad sammen med faktorer som kvalitetskrav, regulering af praktiske og etiske rammer, og sikring af uddannelsesniveau blandt udbydere på feltet.

Når fagfolk i sundhedssektoren er tøvende med at inkludere naturen i deres terapeutiske arbejde, skyldes det nok først og fremmest manglende viden om præcis, hvordan naturens omgivelser er effektive, for hvem, og inden for hvilke etiske rammer, samt med hvilken professionel baggrund en sådan tilgang kan udøves (Jørgensen, 2018; Lund, 2017). I det øjeblik man som professionel tilbyder en intervention som behandlende, er man fagligt og etisk forpligtet til at sikre, at denne intervention reelt er behandlende.

"På den ene side ligger naturen lige uden for døren, og er forholdsvis tilgængelig for de fleste. Når man er ramt mentalt, kan man dog ofte ikke udnytte naturens terapeutiske muligheder på egen hånd, men har i stedet behov for et individuelt tilrettelagt forløb målrettet ens ressourcer og problematikker." – Citat Trine N. Thomsen, Master i Naturbaseret terapi og Sundhedsfremme ved Københavns Universitet, stifter af Naturterapinord.dk

Det er derfor afgørende for udviklingen af green care, at der fastsættes anbefalinger og retningslinjer for, hvordan green care udføres bedst muligt og med størst mulig effekt.

2. KVALITETSSIKRING OG (OP)KVALIFICERING GÅR HÅND I HÅND

Green care er et tværfagligt felt og arbejder med både naturens effekt og psykosocialt / sundhedsrelateret arbejde. God green care er fagligt og etisk kvalificeret til at tage hånd om både den menneskelige trivsel og om naturen. Der er derfor en lang række uddannelser, der med den rette viden kan kvalificere sig til at arbejde med green care. Dette gælder alle uddannelser der har enten "menneskets trivsel" eller "naturen" som sin kerneopgave, eksempelvis psykosocialt eller sundhedsorienterede professioner som psykologer, pædagoger, læger, sygeplejersker, ergoterapeuter m.fl., samt naturorienterede fagfolk som gartnere, landmænd, landskabsarkitekter m.fl. Disse fag kan optimalt indgå i tværfaglige teams, der i fællesskab kan skabe kvalitetstilbud indenfor green care.

Sårbare borgere, psykisk såvel som fysisk, er et segment der rummer meget forskellige og unikke problematikker. Derfor er det vigtigt, at de interventioner borgeren tilbydes er skræddersyet til personernes unikke behov. Et afgørende element af at kvalitetssikre fremtidens green care tilbud, er derfor at (op)kvalificere arbejdskraften.

"Vi skal sikre at vi ikke tager ud og kommer galt afsted med folk. Vi skal være klædt på til at bruge disse værktøjer med de specifikke brugergrupper. De har ret til og behov for, at tiltagene bliver tilrettelagt til deres behov, for sikring af etik og af udbytte." – Citat Trine N. Thomsen

Denne opgave rummer flere aspekter og flere indsatsniveauer, feltets tværfaglige natur taget i betragtning:

Behov for praksisforskning

Meget forskning slår fast, at der er effekt af naturbaserede tiltag (Gass, Gillis, & Russel, 2012; Jordan, 2015; Mygind et al., 2018). Vi savner dog praksis-forskning og metodeudvikling, der undersøger, hvilke delelementer der giver denne effekt fx: Er det naturtypen, der afgør effekten? Hvilken rolle spiller de udførte øvelser? Hvordan påvirker terapidyrenes trivsel behandlingseffekten? Hvilken rolle spiller behandlertilgang, sæson, mv.?

Anbefaling: Udarbejdelsen af yderligere forskning med fokus på virksomme mekanismer og praksis-problematikker. Se nærmere afsnit 2.a.

Faglig opkvalificering af green care udbydere

For at sikre kvalitetsniveauet af udbudte green care tiltag, er det vigtigt at de professionelle (læs: behandlere, pædagogisk personale, naturuddannet personale som landmænd, friluft vejledere mf.) er skolet til at kunne tage vare på sin kerneopgave med fagligt højt niveau, dels at være tværfagligt trænet. At opfylde dette krav forudsætter, at der sættes forpligtende retningslinjer for og kvalitetskontrol af green care uddannelser. Helst kombineret med en certificeringsordning.

Anbefaling: Oprettelse af certificeringer og nationale retningslinjer for specialiserede uddannelser på feltet, med hensigten at kvalitetssikre det faglige niveau. *Se nærmere afsnit 2.b.*

Tværfaglig uddannelse til professionsbachelor

De professionelle i green care arbejder på tværs af sektorer og faggrupper. Derfor er det vigtigt, at den nyeste viden om forskning, effekter, retningslinjer mv. formidles bredt ud, på tværs af fagsektorer. Et fokus på tværfaglig formidling af viden af høj faglig kvalitet vil gøre vejen kortere fra forskningsverdenen til praktikere rundt om i landet.

Anbefaling: Oprettelsen af en tværfaglig introduktionsuddannelse til green care som behandlingsfelt på professionsbachelor niveau. *Se nærmere afsnit 2.c.*

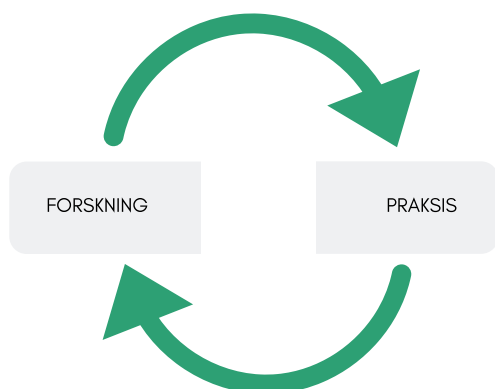
2.A. BEHOV FOR PRAKSISFORSKNING

I lande, som Danmark kan sammenlignes med, har green care og brugen af natur i social- og sundhedssystemet længe været anerkendt (se også kapitel 2). I de respektive lande blev green care tilkøbt forsknings- og undervisningsinstitutioner med største selvfølge, bl.a. for at sikre at naturbaserede interventioners evidens og faglige niveau løbende bliver undersøgt og understøttet. Som eksempel kan nævnes Norge, hvor friluftsterapi benyttes som en behandlingsmulighed i børne- og ungdomspsykiatrien på Avdeling for barn og unges psykiske helse (ABUP), Sørlandet sykehus, (<https://www.friluftsterapi.com/om-oss/>). Sideløbende undersøges og formidles effekter og virksomme elementer.

I USA blev haveterapi allerede i 1936 koblet til en universitetsuddannelse, og samtidig godkendtes havebrug (hortikultur) som en specifik behandlingsmetode til fysiske og psykiske sygdomme (Stigsdotter & Randrup, 2008).

I Danmark er green care og brugen af naturassisteret behandling først i nyere tid blevet knyttet til forskningsinstitutioner, med oprettelsen af bl.a. Master i Naturbaseret terapi og Sundhedsfremme i efteråret 2016, som er knyttet sammen med terapi- og forsknings-haven Nacadia under Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning ved Københavns Universitet. Tiltag som disse viser, at der er en stigende faglig bevidsthed i Danmark om, at green care feltet er vigtigt og skal kvalitetssikres.

Scientist-practitioner baseret tilgang til fremtidens green care:

Det er i forskningsverdenen almindeligt kendt, at den produktive forskning er drevet fra to sider; dels inspirerer fund fra grundforskningen til forbedring af tiltag i praksis, dels inspirerer problematikker fra praksis til yderligere forskning.

Green care feltet bør undgå, at der opstår to parallelle (=adskilte) spor ifht. brugen af natur, men arbejde hen imod, at forskning og praksis samarbejder og løbende udveksler viden. Dette kan gøres ad to veje. Dels ved at sørge for at praktikere har adgang til og samarbejde med uddannelses- og forsknings- institutioner på tværs af faggrupper. Dels ved at forskere kan bruge praktikers platform, behandlingssted, som forsøgsarena. Et sådant samarbejde vil bidrage til opmærksomhed og skabelse af yderligere anvendt forskning, der beskæftiger sig med løsning af eksisterende problemstillinger.

Vi ser i green care feltet nu en tendens til, at der på akademisk niveau forskes i effekter og defineres terminologi, mens der på praktikerniveau startes mange initiativer, der inkluderer naturen. De to verdener bør kobles tættere sammen.

2.B.FAGLIG OPKVALIFICERING AF GREEN CARE UDBYDERNE

Green care er, som beskrevet i denne rapport, et bredt og heterogent praksisfelt.

Fremtidens praktiker skal have viden til at kunne at kunne navigere i dette landskab og vælge de bedst egnede metoder til en specifik problematik. Desuden er det vigtigt, at den rette udbyder vælges til den specifikke intervention, da forskellige borgergrupper har unikke problematikker. Der skal være grundlæggende viden om, hvordan forskellige green care værktøjer skal benyttes for at fungere (optimalt) og hvorfor disse værktøjer virker. Der kan ikke uden videre bruges samme metoder på problematikker som stress, hjerneskade, ADHD eller spiseforstyrrelser. Og alt der er "grønt" er ikke nødvendigvis green care!

"Det er vigtigt at kvalificere og rammesætte tilgangen til natur-assisteret terapi. Natur-assisteret terapi må baseres på både teori og i høj grad praktisk erfaring gennem fænomenologisk læring og opfylde krav til certificering. Behandlere skal have viden om, hvad der virker og hvorfor, og i særdeleshed hvordan der arbejdes klientcentret." – Citat Thuri Kledal, Reg. Naturterapeut, PhD fra Sundhedsvidenskabelig fakultet, Biolog, Coach og stifter af Naturrefugium.dk

Det er derfor af afgørende betydning for kvalitetssikringen af green care, at vi sikrer os opkvalificering og regulering af uddannelsesniveau og uddannelsesmuligheder for feltets professionelle. Heri ligger bl.a. opkvalificering af specialist uddannelser og sikring af titler. Hvad angår bredere introduktion til feltet.

De seneste år er der sket bevægelse i forhold til (efter)uddannelser inden for green care feltet ved landets universiteter, men især er der kommet et stort udbud af kurser og efteruddannelser på det private marked.

UDDANNELSER VED UNIVERSITETERNE

Nedenfor nævnes de offentlige uddannelser, som vi i skrivende stund er bekendt med, der kvalificerer til at arbejde med green care.

- **Master i Naturbaseret terapi og Sundhedsfremme ved Københavns Universitet** (*en undergren til Master i Landskab og Planlægning*). Dette masterprogram kvalificerer til at arbejde med naturbaseret terapi og andre naturaktiviteter med et sundhedsmæssigt, pædagogisk eller socialt sigte. Studiet kan tages deltid på 2,5 år, og består af moduler, der pr. april 2019 bl.a. dækker indhold som; forskning og grundteorier i naturens sundhedsfremmende effekt, innovation og projektudvikling, etablering af et tilbud i forebyggelse eller behandling, praktisk opbygning af rammer for naturbaseret behandling mv. Fagene kan også tages enkeltvis, som opkvalificering, uden at kvalificere til master titel.
- **Undervisning af psykologistuderende i dyreassisterede interventioner:** På Aalborg Universitet findes professionsprogrammet **Klinik for Handicap- og Rehabiliteringspsykologi**[9], hvori der indgår **undervisning i dyreassisterede interventioner** som en del af undervisningen for psykologistuderende.
- Desuden er endnu et masterprogram under udvikling ved Aalborg universitet: **Masteruddannelse i menneske-dyr-interaktion**. Uddannelsen er projekteret til at være et 2-årigt universitetsstudie på deltid til overbygning på relevant professionsbachelor eller lignende.

PRIVAT UDBUDTE KURSER OG UDDANNELSER

For tiden sker der en fremblomstring af privat udbudte kurser og opkvalificerende uddannelser, fx uddannelser til rideterapeut eller naturterapeut.

Der findes på nuværende tidspunkt ikke en kvalitetsregulering af de private uddannelser og heller ikke offentligt anerkendte retningslinjer for certificeringer. Det kan føre til udvanding af feltets faglige niveau, når kurser og uddannelser ikke er reguleret af godkendelsesprocedurer eller faglige organisationer. En af de eksisterende metoder til at håndtere ovenstående problematik internt i green care feltet er at bero sig på fagfællesskabers anbefalinger, fx på hvilke kurser der anbefales af foreninger så som Rideterapeutforeningen.

Vi er bekendt med mange af de privat udbudte uddannelser, også mange gode, men vi har på ingen måde det fulde overblik over udbuddet. Det falder derfor ikke indenfor denne rapports rammer at beskrive det private uddannelsesmarked nærmere.

[9] Handicap og Rehabiliteringspsykologi beskæftiger sig med et specialområde indenfor psykologien, som fokuserer på studiet og anvendelsen af psykologisk viden og kompetencer i relation til personer med et handicap (fysiske og psykiske lidelser) eller kroniske sygdomme. Målet er at fremme sundhed og velvære, uafhængighed, valg, funktionsevner og social deltagelse vha. psykologiske tilgange og interventioner fx dyre-assisteret terapi.

Anbefalinger til introducerende bachelor-fag:

For at hæve kvaliteten på green care området, bør et fag i green care give en introduktion til feltets grundlæggende teori og effekter, samt underliggende metoder. Pensum bør fordeles ligeligt mellem teori og praksis-læring og bør:

- introducere teori og empiri på virksomme mekanismer, effektfund, brugergruppe tilpasninger og behov for fremtidig forskning
- diskutere etik og kvalificering for green care feltets underliggende metoder
- introducere deltagerne til praksiserfaringer for hver af feltets metoder
- opkvalificere deltagernes evne til at vurdere problemområder i samfundet, hvor green care metoder kunne bidrage, vurdere behov og anvendelighed af metode i en specifik brugergruppe, samt kvalificeret udvælge relevant metode med henblik på effekt
- give kendskab til, hvordan green care metoder implementeres etisk forsvarligt og med størst mulig effekt
- introducere til iværksættelse af nye green care tiltag og tværfaglige samarbejder
- oparbejde evne til at skelne mellem kvalitet af green care tilbud og navigere i mulighederne for uddannelse og opkvalificering

Undervisningsteamet bør sammensættes af både praktikere og forskere, der bredt repræsenterer flere metoderetninger inden for green care.

2.C. TVÆRFAGLIG UDDANNELSE TIL PROFESSIONSBACHELORER

Evidensen for green care metodernes effekt og mængden af forskning heri er stor. Tværfagligt samarbejde på feltet er nødvendigt og mulighederne herfor er talrige og spændende (Ejbye-Ernst, N; Skovskolen, 2018; Gass et al., 2012; Mygind et al., 2018). Det er imidlertid erfaringen, at denne viden om feltets teori, effekter og samarbejdsmuligheder ikke når ud hverken til politikere, til praktikere eller de professionsuddannede. Det er et tab, da majoriteten af sundhedssektoren og psykosociale indsatser i praksis drives af professionsbachelor. Denne gruppe bør kende til green care som behandlingsform, have kvalificeret viden om hvordan metoderne virker korrekt, og være fagligt informeret til at tage beslutninger ifht. dette arbejdsfelt.

Det er vores overbevisning, at niveauet for ydelser på green care området kan løftes betragteligt ved oprettelse af et tilvalgsfag i green care, se tekstboksen.

Et sådant fag og deraf følgende samarbejde, vil også kunne bidrage positivt til fremtidig forskning, jf. afsnit 2.a.

Uddannelsen kunne med fordel være et tværfagligt tilvalgsfag, relevant for flere fagligheder, bl.a. pædagoger, sygeplejersker, ergoterapeuter, socialrådgivere m.fl.

Fagets anbefalede praksis-element ville styrkes af et samarbejde med relevante erhvervsskoler, fx gartner/anlægsgartner, landbrugsskoler, mv. Dette ville kunne komme til udtryk ved studiebesøg, ekspert-oplæg og introduktionsture til et repræsentativt udvalg af praksisser.

På længere sigt, kunne et sådant fag også tænkes at være et relevant tilvalgsfag for green care orienterede erhvervsuddannelser, jf. afsnit om science-practitioner modellen (2.a.).

*Dette afsnit er udarbejdet med hjælp og inspiration fra **Trine Nørtoft Thomsen**, Master i Naturbaseret Terapi og Sundhedsfremme v. KU, stifter af Naturterapinord.dk. Anlægsgartner, Voksenvejleder og Socialformidler. **Thuri Kledal**, Reg.Naturterapeut og stifter af Naturrefugium.dk, PhD fra Sundhedsvidenskabelig fakultet KU, Biolog, Coach og underviser på Naturterapeutuddannelsen v. Human Education Group. & **Chalotte Glintborg** Ph.d., Assistant Professor of Rehabilitation Psychology og medstifter af Center for Human Animal Psychology (CHAP), www.cedaps.aau.dk/research/chap/*

Referencer:

Ejbye-Ernst, N; Skovskolen, K. og V. U. (2018). HVAD VED VI OM UDSATTE UNGE I NATUREN? (Vol. 1). København.

Gass, M., Gillis, H. L. L., & Russel, K. (2012). Adventure Therapy - Theory, Research, and Practice (1st ed.). New York: Taylor & FRancis Group.

Jordan, M. (2015). Nature and Therapy (1st ed.). New York: Routledge.

Jørgensen, L. M. (2018). Nature as an addition to evidence based best practice in psychological stress rehabilitation. University of Southern Denmark.

Lund. (2017). Reopening your eyes to nature. MIND.

Mygind, E., Hartmeyer, R., Kjeldsted, E., Bentsen, P., & Bentsen, P. (2018). Viden om friluftslivs effekter på sundhed. (Københavns universitet, Ed.) (1st ed.). København: Friluftsrådet. Retrieved from <http://www.friluftsradaet.dk/nyhedsoversigt/2018/januar/forskningsoversigt.aspx>

Stigsdotter, U. K., & Randrup, Th. B. (2008). Konceptmodel Terapihaven Nacadia. Design.

Willert, M. V., Wieclaw, J., & Thulstrup, A. M. (2014). Rehabilitation of individuals on long-term sick leave due to sustained stress-related symptoms: a comparative follow-up study. Scandinavian Journal of Public Health, 42(8), 719-727. <https://doi.org/https://dx.doi.org/10.1177/1403494814551859>

6. REGULERING

I dette kapitel beskriver vi overordnet den regulering, der har særlig relevans for green care området. En grundig gennemgang af den relevante regulering vil være alt for omfattende for denne rapport.

Lov om social service (kaldet serviceloven) er en af de helt centrale love for green care.

Loven er en rammelov, dvs. at den sætter rammerne for kommunernes sociale arbejde og tilbud, men er meget lidt konkret. Derfor er der et stort antal bekendtgørelser, som supplerer/udfylder loven. Desuden er området reguleret gennem en række konkrete afgørelser og fortolkninger fra Ankestyrelsen (klageinstans) og fra domstolene.

§ 1. Formålet med denne lov er

- 1) at tilbyde rådgivning og støtte for at forebygge sociale problemer,
- 2) at tilbyde en række almene serviceydelser, der også kan have et forebyggende sigte, og
- 3) at tilgodese behov, der følger af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller særlige sociale problemer.

Stk. 2. Formålet med hjælpen efter denne lov er at fremme den enkeltes mulighed for at udvikle sig og for at klare sig selv eller at lette den daglige tilværelse og forbedre livskvaliteten.

Loven beskriver kommunernes pligt til at etablere sociale tilbud til borgerne, herunder beskyttet beskæftigelse og aktivitets- og samværstilbud samt botilbud og stofmisbrugsbehandling (ej lægelig behandling).

De mest centrale bestemmelser for green care findes i :

§ 32. Kommunalbestyrelsen træffer afgørelse om hjælp til børn, der på grund af betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne har behov for hjælp eller særlig støtte. Hjælpen kan tilrettelægges i særlige dagtilbud, jf. stk. 3, i særlige klubtilbud, jf. § 36, eller i forbindelse med andre tilbud efter denne lov eller efter dagtilbudsloven. Hjælpen kan også udføres helt eller delvis af forældrene i hjemmet som hjemmetræning, jf. § 32 a.

§ 85. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde hjælp, omsorg eller støtte samt optræning og hjælp til udvikling af færdigheder til personer, der har behov herfor på grund af betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller særlige sociale problemer.

§ 102. Kommunalbestyrelsen kan ud over tilbud efter § 85 give tilbud af behandlingsmæssig karakter til borgere med betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer. Tilbuddet gives, når dette er nødvendigt med henblik på at bevare eller forbedre borgerens fysiske, psykiske eller sociale funktioner, og når dette ikke kan opnås gennem de behandlingstilbud, der kan tilbydes efter anden lovgivning.

samt

Kapitel 20 om Botilbud

Kommunen kan vælge at løse sine opgaver efter serviceloven i samarbejde med andre, herunder private. Kommunen skal sikre, at der – hvor påkrævet – er godkendelse fra socialtilsynet:

§ 4. Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at der er de nødvendige tilbud efter denne lov.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen opfylder sit forsyningsansvar efter stk. 1 ved brug af egne tilbud og ved samarbejde med andre kommuner, regioner eller private tilbud.

Stk. 3. Tilbud omfattet af krav om godkendelse, jf. § 4 i lov om socialtilsyn, skal være godkendt af socialtilsynet for at kunne indgå i kommunens forsyning, jf. stk. 2.

(Stk. 4 er udeladt her)

Lov om socialtilsyn, § 6, stk. 2, fastlægger 8 temaer, som sociale tilbuds kvalitet skal vurderes ud fra[10]. Når socialtilsynet fører tilsyn med de sociale tilbud, tager de udgangspunkt i en **kvalitetsmodel**, der er bygget op om disse temaer. De sociale tilbud skal derfor have styr på, hvordan de leverer på følgende temaer:

- Uddannelse og beskæftigelse
- Selvstændighed og relationer
- Målgrupper, metoder og resultater
- Sundhed og trivsel
- Organisation og ledelse
- Kompetencer
- Økonomi
- Fysiske rammer.

Green care tilgangen vil kunne bidrage positivt til at hjælpe tilbuddene med at overholde kvalitetsmodellen, særligt i forhold til punkterne 1, 2 og 4. Aktiviteter med inddragelse af natur, havebrug og landbrug giver mulighed for en afbalanceret og ligeværdig ramme for aktiviteter og interventioner.

Lov om en aktiv beskæftigelsesindsats (kaldet LAB eller LAB-loven). Området er, som socialområdet, omfattende reguleret. I forhold til green care handler de særligt relevante bestemmelser om: Mentorstøtte, opkvalificering, virksomhedspraktik, fleksjob, løntilskudsjob, ressourceforløb og jobafklaringsforløb.

Også på dette område kan kommunerne gøre brug af private udbydere:

§ 4 b. Kommunen kan overlade det til andre aktører at udføre opgaver og træffe afgørelse efter denne lov. Ansvar for indsatsen påhviler fortsat kommunalbestyrelsen.

Beskæftigelsesområdet er på flere måder relevant for green care tilbud. Green care rummer gode muligheder for kompetenceopbygning i form af fleksjob eller ressourceforløb. Samtidig er de fleste borgere under pensionsalderen omfattet af kravet om at stå til rådighed for arbejdsmarkedet. Det gælder også de ofte meget svage borgere, der i vidt omfang er målgruppe for green care tilbud. De borgere vil være godt hjulpet af, at en del af aktiveringsindsatsen og en del af møderne med sagsbehandler rent faktisk kan finde sted på det tilbud, hvor de har daglig støtte. Dette forudsætter, at green care tilbuddet har et relativt godt kendskab til bestemmelserne på beskæftigelsesområdet.

[10] Andre temaer kan indgå i vurderingen

Sundhedsloven har først og fremmest betydning for green care som metode, fordi den fastsætter kommunernes pligt til at etablere sundhedsfremmende og forebyggende tilbud til borgerne, genoptræning, forebyggende sundhedsydelser til børn og unge samt misbrugsbehandling (alkoholmisbrug og lægelig stofmisbrugsbehandling).

Dyreværnsloven sætter rammerne for dyrevelfærd, overordnet set. Bestemmelserne kan betegnes som skønsbestemmelser, hvis betydning formes af praksis og domme på området.

§ 1. Dyr er levende væsener og skal behandles forsvarligt og beskyttes bedst muligt mod smerte, lidelse, angst, varigt men og væsentlig ulempe.

§ 2. Enhver, der holder dyr, skal sørge for, at de behandles omsorgsfuldt, herunder at de huses, fodres, vandes og passes under hensyntagen til deres fysiologiske, adfærdsmæssige og sundhedsmæssige behov i overensstemmelse med anerkendte praktiske og videnskabelige erfaringer.

Desuden findes der love og bekendtgørelser, som enten gælder hold af dyr generelt eller mere specifikt for bestemte grupper eller arter af dyr, fx heste, kvæg, svin, hunde og fjerkræ.

Andet

Reglerne for offentlige puljer, tilskud og støtte, samt regler for landdistriktsudvikling og erhvervsfremme er også relevante for green care området. Men det fører for vidt at komme ind på disse regler her.

7. POTENTIALER OG UDFORDRINGER

I dette kapitel samler vi op på en række potentialer og udfordringer som er beskrevet i de foregående kapitler. Der er ikke tale om en udtømmende opstilling af emner, men om de pointer som det er vigtigst at være opmærksom på i opbygningen af en egentlig green care sektor i Danmark.

GREEN CARE SOM SOCIAL INNOVATION

Green care bliver i andre lande brugt som platform for en tiltrængt ny social innovation.

Det kan også ske i Danmark, hvor ildsjæle lige nu skaber initiativer inden for området. Rapporten har nævnt enkelte projekter som fx Havredal, Brahetrolleborg Green Care, Østagergård, Grantoftegård og Skovhjelperne. Udgangspunktet for disse tilbud er mestring gennem erfaringsbaseret læring: praktiske og konkrete opgaver, som egner sig til opkvalificering og succesoplevelser udenfor det boglige. Det gælder særligt i landbrug, skovbrug og i gartneri. Samtidig får personale og deltagere de positive effekter af udeliv, som kan understøtte processen.

Udfordringen er, at de indhøstede erfaringer skal undersøges og dokumenteres, før de kan bredes ud, og erfaringerne kan inkluderes i andre tilbud.

På grund af de mange forskellige brugere og tilbud er det ikke let at indsamle viden i struktureret form. Derfor bliver det ekstra svært at isolere virkningen af lige præcis green care elementet i et tilbud og med sikkerhed konstatere, at det netop er dét der virker.

ØKONOMI I GREEN CARE

Det er en oplagt mulighed, at en green care praksis indgår i socialøkonomisk omlægning af landbrugssektoren. Det kan understøtte mindre landbrug, som levende multifunktionelle landbrug med en differentieret produktion.

Samtidig er der den langsomme produktion af kvalitetsfødevarer, som kan finde sted på green care landbrug, en mulighed for at skabe merværdi og understøtte lokale fødevareklynger.

Endelig kan green care tilbud efter vores erfaring højne livsglæde og robusthed hos en række borgere. Dette letter presset på de sociale udgifter, og det må antages, at en sådan positiv udvikling vil have afsmittende virkning også på personale og familie til de pågældende borgere.

Der er således et økonomisk potentiale i udvikling af nye typer virksomheder og arbejdspladser på landet. Samtidig er der et potentiale i, at myndigheder kan få udviklet bedre sociale tilbud, som ligger nærmere borgerne, også i landdistrikterne.

Udfordringen er, at vi endnu ikke har konkret viden om, hvad det økonomisk kan give samfundet, at etablere multifunktionelle landbrug og andre green care tilbud. Der findes dog en del materiale fra andre lande og fra en COST-rapport "The Economic's of Green Care", som det kunne være relevant at analysere på baggrund af danske erfaringer.

På praksissiden er det desuden en gennemgående erfaring, at det er en stor udfordring at finde finansiering til green care aktiviteter. Det er også ofte en udfordring, at der hos nogle myndigheder er den forventning, at ydelser, der er rettet mod natur, have, landbrug og aktiviteter med dyr, kan udføres på frivillig basis. Det er måske begrundet i manglende kendskab til den faglighed, som er nødvendig. En faglighed som er med til at sikre de blivende resultater, der ses i de lande, hvor green care er en offentlig anerkendt praksis.

GREEN CARE OG KVALITET I DEN SOCIALE INDSATS

Der er et stort potentiale i green care tilbud i forhold til at sikre opfyldelse af flere parametre i socialtilsynets kvalitetsmodel, se kapitel 6. Der er både et terapeutisk og et beskæftigelsesmæssigt fokus, hvor green care har vist sig effektiv i undersøgelser og konkret praksis. Desuden bør basis for at overføre viden om naturlige omgivelser og green care metoder til social- og sundhedsområdet generelt. Dette vil kunne øge trivsel, mindske stress og skabe bedre forhold i behandlingsindsatser for børn, unge og voksne med komplekse problemstillinger.

Udfordringen er, at der i forhold til green care mangler viden hos og uddannelsesmuligheder for de fagpersoner, som typisk varetager den sociale og sundhedsfaglige indsats i Danmark. Green care uddannelse vil kunne understøtte forskning i effekten af den praksis, der allerede findes i Danmark og validering af udenlandske erfaringer.

DYR I GREEN CARE PRAKSIS

Dyr i green care praksis kan være en meget motiverende faktor, og dyr som heste, æsler, får, geder, grise og hunde, har, forskelligheden til trods, potentialer til at støtte og hjælpe mennesker. Selv hønsehold kan være givende i nogle sammenhænge. Alt under hensyntagen til professionel håndtering og den rette viden om dyrenes potentiale og klienternes behov.

Udfordringen er, at et ringe fokus på dyrevelfærd kan gå hen og blive et konkurrenceparameter for green care tilbud, fordi høj dyrevelfærd koster penge. Der bør være standarder for pasning, sundhed, staldforhold og faglighed i omgangen med dyrene indenfor green care. Fra bl.a. USA ses der flere verificerede beretninger om konsekvenser af ukvalificerede eller direkte fup-certificerede emotional support animals på et marked som er vokset eksponentielt over de senere år. Det er vigtigt, at vi kommer en sådan udvikling i forkøbet.

TVÆRFAGLIGHED I GREEN CARE

Green care kan være en ramme for tværgående, helhedsorienterede indsatser. Grundlæggende er der brug for samarbejde mellem mange fagligheder i en green care praksis. Udenlandske erfaringer viser, at der ofte både er sundhedsfagligt personale, pædagogisk personale og landbrugsfagligt personale i de bedste tilbud.

Udfordringen er, at tilbud, som vil inddrage en form for landbrugspraksis med dyr, meget let kommer til at fungere dårligt, hvis ikke den nødvendige faglighed for trivsel, pasning og træning af dyrene er til stede i tilbuddet. I sidste ende kan det udvikle sig til et spørgsmål om sikkerhed og dyrevelfærd. På samme måde skal det sikres, at landbrugsfaglige, som ønsker at arbejde med green care, har den nødvendige viden om håndtering af målgruppen, og hvad man skal gøre i tilfælde af personkriser.

8. KONKLUSION OG ANBEFALINGER

Green care er en sektor i international udvikling, der har vist sig at have effekt i forhold til nyere tiders sociale udfordringer.

Det danske samfund skal drage nytte af den internationale udvikling. Vi skal som samfund udvikle området, kvalitetssikre det, udbyde uddannelser og skabe nye arbejdspladser.

Uanset hvilke tiltag der bliver gjort, vil offentlige og private virksomheder, der anvender natur, have og landbrug som ramme for social innovation, vokse frem i årene, der kommer. En sådan udvikling kan, hvis den understøttes på den rigtige måde, være med til at skabe mere livskvalitet, beskæftigelse og inklusion i lokalsamfund i hele landet.

Green care imødegår de udfordringer, som et teknologisk og højeffektivt samfund belaster sine borgere med.

Målet er, at vi skaber en kulturel forandring, som vil give værdi for samfundet og repræsenterer et håb for en mere socialt bæredygtig verden i samklang med naturen.

VI ANBEFALER FØLGENDE

- **Der igangsættes en officiel tværfaglig udredning af, hvordan en green care certificeringsordning kunne se ud i Danmark. Udredningen bør laves i samarbejde med relevante interessenter fra de faglige sektorer, forskning og fra de relevante myndigheder.**
- **Der afsættes midler til forsøgsprojekter i enkelte kommuner, som kan danne baggrund for metodeudvikling og validering af metoder i samarbejde med relevante forskere.**
- **Green care metoder, som indbefatter interaktion med natur, landbrug og dyr, indgår som tværfagligt pensum på landets professionsbachelor uddannelser i ergoterapi, fysioterapi, pædagog, sygeplejerske og lærer.**
- **Det sociale landbrug indgår forsøgsvis som fag på enkelte af landets landbrugsskoler.**
- **Der afsættes midler til forskning og praksisudvikling inden for green care området.**

Green Care Netværket er en non-profit organisation. Green Care Netværkets medlemmer, er både private og offentlige virksomheder, der byder ind med faciliteter, rammer og viden om, hvad natur, dyr, landbrug, gartneri og skovbrug kan bruges til i en social, pædagogisk og terapeutisk sammenhæng. Desuden består netværket af studerende, forskere og organisationer som bakker op om vores arbejde.

Denne rapport er finansieret af Landdistriktpuljen
- læs mere på <https://www.livogland.dk>

Rapporten kan downloades på Green Care Netværkets hjemmeside:
greencarenetvaerk.dk/rapport

telefon 52900584
kontakt@greencarenetvaerk.dk
www.greencarenetvaerk.dk